

Econder |

International Academic Journal

[Econder], 2021, 5 (2): 343/358

Üniversitelerde Pandemi Sürecinin Yönetiminde Öğrencilerin Yabancılaşması
Üzerine Bir Araştırma
&

A Study on the Alienation of Students in the Management of the Pandemic
Process in Universities

Seçil ARAŞKAL

Doktora Öğr., Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
İşletme ABD

PhD. Student, Karabuk University, Institute of Graduate Studies,
Department of Business Administration
secilaraskal78@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-3426-7032

Buket ARSLAN

Doktora Öğr., Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
İşletme ABD

PhD. Student, Karabuk University, Institute of Graduate Studies,
Department of Business Administration
b.arslan86@gmail.com

Orcid ID: 0000-0001-7245-582X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 27.05.2021

Kabul Tarihi / Accepted : 13.08.2021

Yayın Tarihi / Published : 31.12.2021

Yayın Sezonu : Aralık

Pub Date Season : December

Cilt / Volume: 5 Sayı – Issue: 2 Sayfa / Pages: 343-358

Atıf/Cite as: Araşkal, S. & Arslan, B. (2021). Üniversitelerde Pandemi Sürecinin Yönetiminde Öğrencilerin Yabancılaşması Üzerine Bir Araştırma . Econder International Academic Journal , 5 (2) , 343-358 . DOI: 10.35342/econder.943688

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- KSU University, Kahramanmaraş,46000 Turkey. All rights reserved.

Üniversitelerde Pandemi Sürecinin Yönetiminde Öğrencilerin Yabancılaşması Üzerine Bir Araştırma

Öz

Bu araştırma, pandemi sürecinde yükseköğretim kurumu öğrencilerinin yabancılaşma yaşamalarına sebep olan etmenlerin incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin yabancılaşmaya ilişkin algıları, yabancılaşmaya ilişkin boyutlar ve öğrencilerin yabancılaşmaya dönük tepkileri incelenmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik ve kolayda örnekleme kullanılmıştır. Araştırmaya Karabük Üniversitesi'nde öğrenim gören beş lisans iki yüksek lisans üç doktora öğrencisi katılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi ve tekli durum çalışması deseni kullanılmıştır. Görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcıların izni ile kayıt altına alınmıştır. Veriler içerik analizi ile temalara ve kodlara ayrılmıştır. Katılımcıların pandemi sürecinde öğrenciliğe ilişkin algılarının öğrenciliğin anlamı, okuduğu bölümü tercih etme nedeni ve mutluluk düzeyi olarak isimlendirilen üç tema altında toplandığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte yabancılaşmaya ilişkin boyutlar güçsüzlük, anlamsızlık ve okula yabancılaşma olarak ortaya çıkmıştır. Araştırma bulguları, pandemi sürecinde öğrencilerin tükenmişlik, okula gitme isteğinde azalma, sorumluluk almaktan kaçınma tepkileri verdiklerini göstermektedir. Bulgulara göre ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilecektir.

Anahtar Sözcükler: Yabancılaşma, Salgın, Tükenmişlik, Pandemi, Üniversite

A Study on the Alienation of Students in the Management of the Pandemic Process in Universities

Abstract

This research aims to investigate the factors that cause higher education institution students to experience alienation during the pandemic process. For this purpose, perceptions of university students about alienation, dimensions of alienation and reactions of students towards alienation were examined in the pandemic process. In determining the study group, maximum sampling and easy sampling were used. Five undergraduate, two graduate and three doctoral students attending the study participated in the study. In this study, qualitative research method and single case study pattern were used. The interviews were conducted with a semi-structured interview form. The interviews were recorded with the permission of the participants. The data is divided into themes and codes with content analysis. It was understood that the perceptions of the students about being a student during the pandemic process were gathered under three themes named as the meaning of the student, the reason for choosing the department being a student and the level of happiness. However, the dimensions of alienation emerged as weakness, meaninglessness and alienation to school. Research findings show that during the epidemic, students experienced burnout ,decreased desire to go to school, avoiding taking responsibility. Results and suggestions reached according to the findings will be included.

Keywords: Alienation, Epidemic, Burnout, Pandemic, University

Giriş

Teknolojideki gelişmeler, küresel dünyanın getirileri insanların yaşantılarında birçok değer, anlayış, inanış ve rollerde değişikliğe sebep olmaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler bireylerin yaşamlarını kolaylaştırdığı gibi birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Başka bir ifadeyle, modernist ve pozitivist yaklaşımlarla birlikte insanlar toplumsal olduğu gibi kültürel birtakım sorunlar da

Econder |

ECONDER
International Academic Journal
[Issn: 2602-3806]

Cilt / Vol : 5,
Sayı/Issue: 2,
2021

yaşamaktadırlar. Bu sorunların öne çıkanlarından biri ise yabancılaşmadır (Elma, 2003). Uzun yıllardır teoloji ve felsefi yönlerden incelenen yabancılaşma kavramı süreç içinde insanların doğaya ve nesneye yabancılaşması olarak tanımlanmış; insan ve örgüt ilişkisi açısından da değerlendirilerek kendisine alan yazında önemli bir yer edinmiştir.

Modern toplumlarda insanlar farklı örgütlerde yer almakta ve bu örgütler insanların yaşamını etkilemektedir. Örgüt yaşantısı ile birlikte bireylerin örgüt içerisinde iş yükleri artmakta dolayısıyla çalışma hayatlarında hızlı olmaları gerekmektedir (Kösteroğlu, 2011). İnsan yaşamındaki bu hızlı değişim ve dönüşümle birlikte yabancılaşma toplumun her alanında gözlenmekte ve insanların hayatlarını bir şekilde etkilemektedir. Günümüzde insanlar örgütlerde doğmakta, bu örgütlerde eğitimlerini almakta, örgütlerin içinde yaşamlarını sürdürmekte ve bu örgütler tarafından yaşamlarının sonunda uğurlanmaktadır (Akt. Elma, 2003).

Tolan (1981) yabancılaşma sürecinde bireyin çevresinden, iş yaşantısından sosyal yaşamından uzaklaşacağına ve kendini değersiz hissederek kendini bir makine gibi hissedeceğine vurgu yapmaktadır. Eğitim kurumları da toplumsal bir sistem olarak eğitim/öğretim faaliyetlerin gerçekleştirildiği örgütlerdir ve dolayısıyla modern toplumun getirdiği değişim ve dönüşümün gözlemlendiği kurumlardır (Celep, 2008). Eğitim kurumlarının toplumsal yapı içerisinde ekonomik, teknik, politik, kültürel olmak üzere birtakım rolleri söz konusudur (Balcı, 2001). Eğitim kurumlarının teknik özünü öğretim faaliyetleri oluşturduğundan bu faaliyetlerden doğrudan etkilenenlerin öğretmenler/öğretim üyeleri ve öğrenciler olduğu söylenebilir (Bursalıoğlu, 2016).

Yapılan araştırmalar eğitim kurumlarında yürütülen eğitim/öğretim etkinlikleri sürecinde öğrencilerin performansını ve başarısını etkileyen bazı etkenlerin öne çıktığını göstermektedir. Yapılan eğitim/öğretim faaliyetlerinde yer alan öğrencilerin ilgilerinin bu etmenlere bağlı olarak azalabildiği ve öğrenme şevklerinin zamanla kaybolabildiği göze çarpmaktadır (Hascher ve Hadjar, 2018). Brown, Higgins ve Paulsen (2003) eğitim kurumlarında birçok öğrencinin bazı durumlarda güçsüz, anlamsız ve kendine yabancılaşmış hissettiğine vurgu yapmaktadır (Şimşek ve Akdemir; 2015). Burbach ve Thompson (1971) yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin yabancılaşma hissini daha fazla yaşadıklarına dikkat çekmekte; üniversite öğrencilerinin toplumsal kurallara uymada birtakım sorunlarla karşılaştıklarına, toplumla bütünleşmede zorluk yaşadıklarına değinmektedirler.

Covid-19 pandemisi süreci de eğitim sektöründe yer alan paydaşların birtakım sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve tüm dünyada korkunç ölümcül tablolarla seyreden Covid-19 pandemisi süreci; sağlık, ekonomi, ticaret, ulaşım gibi sektörlerin yanında eğitim sektörünü de etkilemiş; bireylerin sosyal, kültürel, akademik ve iş yaşantılarında zorunlu değişikliklere sebep olmuştur. Bu kapsamda 16 Mart 2020 tarihinde yüz yüze eğitime ara verilmiş; 22 Mart tarihinde uzaktan eğitime

geçilmiştir (Kırmızıgül, 2020). Uzun bir süre evde kapalı kalan ve eğitimlerini uzaktan devam ettiren öğrencilerin dijital platformlara uyum sağlamaya çalışması beraberinde birtakım sorunları getirmiştir. Tüm bu değişim ve dönüşümlerle birlikte öğrenci ve öğretim üyelerinin teknolojiyi kullanma noktasında, pedagojik ve psikolojik olarak bazı sıkıntılar yaşadıkları düşünülmektedir. Dolayısıyla, bu süreçte öğrencilerde yabancılaşma da yaşanan bu sorunlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Alan yazında konuya ilişkin araştırmalar incelendiğinde Murdock (1999)'ın yabancılaşma ve öğrenci motivasyonu, Trusty ve Dooley-Dickey (1993)'in öğrencilerin kişisel özelliklerine göre okula yabancılaşma algılarını araştırdığı; Hascher ve Hagenauer (2010) ile Atik (2016)'in ise okula yabancılaşma ile öğrenci başarısı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalıştığı görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin farklı değişkenlerle okula yabancılaşma düzeylerini incelendiği; okul yaşam kalitesi, okulda öğrencilerin memnuniyet düzeyi, öğrencilerin okula yabancılaşma algılarının çalışıldığı da anlaşılmaktadır (Ayık ve Akdemir 2016; Avcı 2012; Gedik ve Cömert, 2014). Aynı zamanda alan yazında öğrencilerin yabancılaşması ile ilgili ölçek geliştirme çalışmalarına da rastlanmaktadır (Abdallah, 1997; Çağlar, 2012; Sanberk, 2003; Şimşek, Abuzar, Yeğin, Şimşek ve Demir, 2015).

Ancak Covid-19 pandemisi sürecinde üniversite öğrencilerinin okula yabancılaşma nedenleri, sonuçları ve verdikleri tepkilere dönük sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Halbuki öğretim etkinlerinin merkezini oluşturan öğrencilerin stres yaşamaması, motivasyonlarının düşmesi, performanslarında azalmasına bağlı olarak okula yabancılaşmaları söz konusu olabilmektedir (Yılmaz, 2020). Konuya ilişkin yapılan araştırmaların çoğu öğrenci yabancılaşmasına odaklanmakta fakat pandemi sürecinde öğrenci yabancılaşmasına neden olan etmenleri ortaya koymaya yoğunlaşmamaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın, öğrencilerin Covid-19 pandemisi sürecinde yaşadığı yabancılaşmanın araştırılması sonucunda elde edilen veriler ile öğrencilerin pandemi sürecinde okula yabancılaşmalarının önlenmesi ve alan yazına katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca bu araştırma bulgularının uygulayıcılara, üniversite yönetimlerine ve politika yapıcılara; eğitimin etkililiği, öğrenci motivasyonu ve performansının artırılması, öğrencilerin daha güçlü öğretim etkinliklerine katılması ve gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması noktasında yardımcı olması beklenmektedir.

1. Yabancılaşma

Türk Dil Kurumu ([TDK], 2018)'na göre yabancılaşma; alışamama, yadırgama, yabancı olma anlamına gelmektedir. Sosyoloji bilimine göre yabancılaşma, insanın içinde yaşadığı topluma, kendisine ve doğaya yabancılaşmasıdır (Marshall, 1999). Psikolojide ise normal olandan uzaklaşmayı ifade etmektedir (Pala, 2016). Yönetim biliminde yabancılaşma, bireyin içinde bulunduğu örgütün kurallarına, normlarına, değerlerine uzaklaşması olarak

tanımlanırken (Şimşek, Çelik, Akgemci ve Fettahlıoğlu, 2006) eğitim bilimlerinde ise yabancılaşma, öğrencilerin eğitim ve öğretim süreçlerine olumsuz tutum geliştirerek uzaklaşması şeklinde açıklanmaktadır (Seeman, 1959).

Eğitim kurumları yabancılaşmanın sıklıkla görüldüğü örgütlerden biridir. Özellikle öğrenciler, öğretim üyeleri ve yöneticiler farkında olmadan yabancılaşma sürecine dâhil olmaktadır (Polat ve Yavaş, 2012). Erjem (2005) yabancılaşmanın eğitim örgütlerinde bireylerin öğrenme süreçlerinden, bilgiden uzaklaşması; bu süreçlerin bireye zevk vermemesi, monotonlaşma yaşanması ve anlamsızlaşması olarak ele almakta ve okulların bürokratik işleyişinin, aşırı ders yükünün, demokratik olmayan uygulamaların, gereksiz bilgi yükünün, karar süreçlerinin bireylerin dışında işletilmesinin eğitimde yabancılaşmaya sebep olduğunu ifade etmektedir.

Öğrenci yabancılaşması eğitim örgütlerinde sık karşılaşılan olgulardan biri olarak değerlendirilmektedir (Uslu, 2018). Eğitim örgütlerinin her kademesinde yabancılaşmadan bahsetmek mümkün olduğu gibi orta ve yükseköğretim kurumlarının yabancılaşmanın nispeten daha fazla yaşandığı yerler olduğu söylenebilir (Tezcan, 1983). Pala (2016), öğrenci yabancılaşmasını okuldan uzaklaşma isteği, okula isteksizlik olarak ele almaktadır. Öğrenci yabancılaşmasının nedenlerinin başında öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerinin dikkate alınmaması (Mau,1992) ve eğitim sürecinin planlanması aşamasında hiçbir karara katılmamaları gelmektedir (Türk, 2010).

Seeman (1959) yabancılaşma duygusunun yaşandığını gösteren süreçleri; anlamsızlık, güçsüzlük, kuralsızlık ve sosyal uzaklık olarak sınıflandırmıştır. Güçsüzlük, kişinin istediklerini elde edemeyeceğine ilişkin olumsuz algısının oluşturduğu duygu olarak ifade edilmektedir (Bayhan, 1997). Öte yandan bireyin yaptığı işe anlam verememe hissi anlamsızlık olarak nitelendirilmektedir (Seeman, 1959). Diğer bir ifadeyle, anlamsızlık bireyin kendi ve çevresindekilerin davranışlarının nedenlerini ve sonuçlarını anlayamaması olarak tanımlanabilir (Ünsal, 2018). Konuya ilişkin kavramlardan biri olan normsuzluk, bireyin toplum tarafından belirlenen rollerine uyum noktasında sorunlar yaşaması ve bu durumun ahlaki bir sorun olarak değerlendirilmesidir. Yabancılaşmanın bir diğer unsurunu olarak bireyin ait olduğu toplumda sosyal ilişkilerini asgari düzeyde tutması, ilişkilerinde samimi olmaması ve topluma olan güvenini yitirmesi veya sosyal uyum eksikliği olarak değerlendirilmektedir Seeman (1959).

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Covid-19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin okula yabancılaşmalarına neden olan etmenlerin incelenmesini amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve araştırma durum çalışması deseninde kurgulanmıştır. Nitel araştırma yöntemi gözlem, görüşme, doküman analizi gibi yöntemlerle olgu ve durumların bütüncül olarak doğal koşullarında incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışma, öğrencilerin Covid-

19 pandemisi sürecinde okula yabancılaşmalarına neden olan etmenlere ilişkin görüşlere odaklanmaktadır.

Nitel araştırma yönteminde kullanılan desenlerden biri olan durum çalışması araştırmacının belirli bir olay ve sınırlı zamanda veri toplama araçlarıyla derinlemesine bilgilerin toplandığı ve durumların betimlendiği bir desendir (Creswell, 2018). Durum çalışmasının araştırmacıya, araştırdığı konuya müdahale etmeden olayın katılımcılar üzerinde etkileri ile ilgili çıkarım yapabilme olanağı sunduğu bilinmektedir (Saban ve Ersoy, 2017). Durum çalışmaları tekli ve çoklu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tekli durum çalışmasında araştırmacı tek bir duruma odaklanmaktadır. Bu çalışmada öğrenci yabancılaşması tek bir durum olarak ele alındığından tekli durum deseni tercih edilmiştir.

2.2. Katılımcılar

Bu araştırmanın çalışma grubu, 2019 yılında Karabük Üniversitesi'nde öğrenimine devam eden 10 öğrenciyi kapsamaktadır. Bu yüzden Etik kurul kararı gerekmemektedir. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme ve maksimum çeşitlilik yöntemi ile belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleme katılımcıların farklı özelliklere sahip olacak şekilde belirlenmesi anlamına gelmektedir (Patton, 2014). Bu çerçevede, Karabük Üniversitesi'nde farklı programlarda öğrenim gören lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri arasından katılımcılar belirlenmiştir. Araştırmada maksimum çeşitlilik sağlamak için cinsiyet, yaş, farklı sınıf seviyesi gibi kriterler kullanılmıştır. Amaçlı örneklem türlerinden biri olan kolay ulaşılabilir örneklem araştırmacı tarafından kolayca ulaşabileceği bir örneklemden verilerin toplanması olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Bu bağlamda, araştırmacı tarafından belirlenen yaklaşık 25 katılımcı arasından pandemi sürecinde kolay ulaşılabilecek samimi cevaplar vereceği düşünülen 10 katılımcı araştırmaya dâhil edilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veriler toplanmıştır. Patton (2014) yarı yapılandırılmış görüşme formunun benzer konularda farklı katılımcılardan bilgi almak için kullanıldığını ifade etmektedir. Araştırmacı tarafından oluşturulan görüşme formu 3 sorudan oluşmakta ve her bir sorunun iyi anlaşılması için sonda sorular görüşme formunda yer almaktadır. Bu bağlamda, araştırma problemine yönelik; *pandemi sürecinde öğrencilerin öğrencilikleri ile ilgileri algıları, algıladıkları yabancılaşmanın boyutları* ile ilgili görüşleri ve *bu süreçte yabancılaşmaya verdikleri tepkileri* anlamaya ilişkin sorular sorulmuştur. Soruların hazırlanmasından sonra uzman görüşüne başvurularak forma son şekli verilmiştir. Ayrıca, görüşmelere başlamadan önce iki öğrenci ile ön görüşme yapıp soruların anlaşılabilirliği test edilmiştir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların onayı ile ses kaydı alınmıştır. Görüşmelere ait ses kayıtları çözümlenmiş, metinler araştırmacılar tarafından tekrar okunarak verinin tamamına hâkim olmaya çalışılmıştır. Her bir araştırmacı

tarafından elde edilen veriler ayrı olarak kodlanmış; gerekli karşılaştırmalar yapılarak verilere son hali verilmiştir. Bu araştırma sonucunda yapılan yorumların güçlendirilmesi için neden sonuç ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, doğrudan alıntılama yapılarak veri çözümleme süreci gerçekleştirilmiştir. Mevcut araştırmada geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için bazı stratejiler kullanılmıştır. İki araştırmacı tarafından elde edilen veriler ayrı ayrı raporlaştırılmış ve benzer veriler, temalar çerçevesinde bir araya getirilmiştir. Doğrudan alıntılara yer verilerek araştırmanın geçerliliği artırılmaya çalışılmıştır. Araştırmada güvenilirliğin sağlanması için araştırmacılar tarafından ulaşılan tema ve kodlara yer verilerek analiz yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Geçerliliği sağlamak için kullanılan bir diğer strateji ise uzun süreli etkileşim stratejisi olmuştur. Görüşmeler olabildiğince uzun tutularak derinlemesine veri toplanmaya çalışılmış ve yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Çözümlenen ses kayıtlarının katılımcılara teyit ettirilmesi ise kullanılan bir başka stratejidir. Araştırmanın güvenilirliğini noktasında da araştırmanın amacı ve yönetimi konusunda katılımcılar ayrıntılı olarak bilgilendirilmiş; veriler sınıflandırılırken uzman desteği alınarak benzer araştırma sonuçları ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Uzman önerileri doğrultusunda kodlara son şekli verilerek katılımcıların K1, K2 gibi sembollerle temsili sağlanmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin pandemi döneminde yabancılaşmalarına neden olan etmenlerin belirlenmesi için araştırmacı tarafından katılımcılardan elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular ve bunlara ilişkin yorumlar yer almaktadır. Yapılan analiz ile tespit edilen bulgular; pandemi sürecinde öğrencilerin öğrenciliğe ilişkin algıları, öğrencilikte algılanan yabancılaşma boyutlarına ilişkin görüşler, pandemi döneminde öğrencilerin yabancılaşmaya verdikleri tepkiler olmak üzere 3 ana tema 11 alt tema altında toplanmıştır.

Tablo 1. Öğrencilerin öğrenciliğe ilişkin algıları alt tema ve kodları

Alt temalar	Kodlar
Öğrenciliğin anlamı	<ul style="list-style-type: none"> Farklı bakış açısı Problem çözme becerisi Daha fazla özgürlük Fedakârlık gerektirme
Okudukları bölümü tercih etme nedenleri	<ul style="list-style-type: none"> Bilinçsiz tercih Puanın okuduğu bölüme yetmesi Eve yakınlık Ekonomik nedenler
Mutluluk düzeyi	<ul style="list-style-type: none"> Manevi doyum Özgürlük Esneklik

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların, Covid 19 pandemisi sürecinde öğrencilerin öğrenciliğe ilişkin algıları temasında öğrenci görüşlerinin üç alt tema

altında toplandığı görülmektedir. Bunlar; öğrenciliğin anlamı, okudukları bölümü tercih etme nedenleri ve mutluluk düzeyidir. Öğrenciliğin anlamı temasında farklı bakış açısına sahip olma (n=5), problem çözme becerisi (n=4) ve daha fazla özgürlük (n=3) ifadeleri öne çıkmaktadır. Pandemi sürecinde öğrencilerin öğrenciliğe ilişkin algıları teması altında farklı bakış açısına sahip olma olarak algılanışı bir öğrencinin ifadesinde şu şekilde anlam bulmaktadır:

“Üniversite öğrencisi olmak insana farklı bir düşünce yapısı ve olaylara farklı boyutlardan bakabilme becerisi kazandırmakta. Pandemi sürecinde de bir şekilde kendi kendimize uzaktan eğitim çalışmaları ile farklı dünyalara yelken açabilmeyi ve farklı öğrenme yollarını öğrendik.” (K1)

Bu noktada fedakârlığı öne çıkaran iki katılımcı ise argümanlarını şu sözlerle desteklemektedirler:

“Ne kadar fedakârlık yaparsan o kadar çok kazanımın olur. Üniversite tatil olduğundan beri sürekli tekrar yapıyorum, ders kayıtlarını dinliyorum.” (K3)

“Öğrencinin çok çalışması, özelinden çok fedakârlık yapması onu daha güçlü yapar.” (K5)

Pandemi sürecinde öğrencilerin okudukları bölümü tercih etme nedenleriyle ilgili algıları incelendiğinde puanının okuduğu bölüme yetmesi (n=3), bilinçsiz tercih (n=4), ekonomik nedenler (n= 2), eve yakınlık (n=3) ifadeleri dikkat çekmektedir. Bölümü tercih etme temasında okuduğu bölüme puanının yetmesi ve bilinçsiz tercih olması dikkate değer bir nokta olarak görülmektedir. Aşağıda görüşleri doğrudan alıntılanan iki katılımcının ifadeleri ilgili durumu özetler niteliktedir:

“Çok çalışmadım, puanım buraya yetti. Bu yüzden bu bölümdeyim.” (K1)

“Aslında tercih yaparken çok araştırma yapmadım, bölümlerle ilgili bilgi sahibi olmadım. Fakat güzel olan şey pandemi sürecinde eğitim süreci iyi yönetildi. Çok büyük teknik sorunlar yaşamadık.” (K6)

Mutluluk düzeyi temasında manevi doyum (n=3), özgürlük (n=4), esneklik (n=6) öne çıkan kodlar arasında yer almaktadır. Katılımcıların görüşleri incelendiğinde pandemi sürecinde öğrencilerin yaşadıkları esneklik ve özgürlüğün öğrencilerin mutluluk düzeyini etkilediği şeklinde yorum yapılabilir. Öğrenciliği “istediğim zaman dersleri dinlemek, dilediğim zaman arkadaşarımla buluşmak” biçiminde algılayan bir öğrencinin (K7); “manevi doyum almak mutluluğumu artırıyor.” şeklindeki ifadesi öğrenciliğin mutluluk düzeyine göndermede bulunan önemli bir kavram olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin pandemi sürecinin yönetiminde algıladıkları yabancılaşmanın boyutlarına ilişkin görüşleri

Alt temalar	Kodlar
Güçsüzlük	• Başarısızlık hissi • Moral düşüklüğü
Anlamsızlık	• Monotonlaşma duygusu • Okula gitme isteğinde azalma

Okula yabancılaşma	<ul style="list-style-type: none"> • Akademisyenlerle iletişim • Arkadaşlarla iletişim
--------------------	--

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların, öğrencilerin pandemi sürecinin yönetiminde algıladıkları yabancılaşmanın boyutlarına ilişkin görüşlerin üç temaya ayrıldığı görülmektedir. Güçsüzlük temasında başarısızlık hissi (n=6) ve moral düşüklüğü (n= 4) görüşleri dikkat çekmektedir. Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen bulgular, öğrencilerin yaşadıkları yabancılaşmanın güçsüzlük boyutunda yoğunlaştığını göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler pandemi sürecinin yönetimi ile okula ilişkin hisleri arasında bir ilişki kurmaktadır. Bir katılımcının görüşü bu durumu ortaya koymaktadır:

“Akademisyenlerle pandemi döneminde çok iletişim kuramadım. Çalışıp başarısız olmaktan korkuyorum. Çoğu zaman çalışma isteğim gelmiyor ve mutsuz hissediyorum.” (K1)

Anlamsızlık temasında öğrencilerin monotonlaşma duygusu (n=3) ve okula gitme isteğinde azalma öne çıkan kodlar arasındadır. Okula yabancılaşma temasında akademisyenlerle iletişim (n=2) ve arkadaşlarla iletişim (n=3) ifadeleri göze çarpmaktadır. Öğrenciler arkadaşlarıyla ve akademisyenlerle iletişimlerinin kısıtlandığını düşünmektedirler:

“Daha az görüyorum. Okula gitmek istemiyorum. Önceden ders aralarında sosyalleşebiliyor paylaşımına girebiliyorduk.” (K8)

Bu bağlamda pandemi sürecinde öğrencilerin iletişimde problemler yaşadıkları, okula gitme isteğinde azalma ve monotonluk hissi yaşadıkları böylece okula karşı yabancılaşma yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Öğrencilerin yabancılaşmaya verdikleri tepkiler teması.

Alt temalar	Kodlar
Yabancılaşmaya verilen tepki	<ul style="list-style-type: none"> • Sorumluluk almaktan kaçınma • Tükenmişlik • Yalnızlık hissi • Okula gitme isteğinde azalma

Tablo 3'teki öğrencilerin yabancılaşmaya verdikleri tepkiler teması ile ilgili öğrenci görüşleri değerlendirildiğinde; yabancılaşmaya verilen tepki teması altında sorumluluk almaktan kaçınma (n=7), tükenmişlik (n=6), yalnızlık hissi (n=4) ve okula gitme isteğinde azalma (n= 3) görülmektedir. Özellikle sorumluluk almaktan kaçınma ve tükenmişlik hissini üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemisi döneminde yabancılaşmaya verdikleri önemli tepkiler olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktadan

hareketle, öğrencilerin sadece öğrencilikle ilgili gerekleri minimum düzeyde yerine getirmek istedikleri ve fazladan okulla ilgili bir iş yapmak istemedikleri söylenebilir. Ayrıca bazı öğrencilerin tükenmişlik yaşadıkları, öğrenciliğe karşı olumsuz tutum geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Bir öğrencinin doğrudan alıntılanan görüşü ilgili noktayı şu şekilde özetlemektedir:

“Sadece evde olmak istiyorum, hiçbir şey yapmak istemiyorum. Kendimi çok yorgun hissediyorum. Sadece verilen ödevleri yapıyorum. ekstra bir şey yapmak istemiyorum. Ne gerek var ki.” (K10)

Ayrıca bir başka katılımcı okula gelmek istemediğini, arkadaşlarıyla görüşmek istemediğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Tüm hevesim kırıldı. Korkularım var. Okula gitmek çok saçma geliyor, evde sadece uyumak istiyorum.” (K1)

4. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmanın amacı, Covid-19 pandemisi sürecinde üniversite öğrencilerinin yabancılaşma yaşamalarına sebep olan etmenlerin incelenmesidir. Bu çalışmada ilk olarak katılımcıların öğrenciliğe ilişkin algıları incelenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların; öğrencilerin öğrenciliği daha fazla özgürlük, fedakârlık, çözüme becerisi, farklı bir bakış açısına sahip olarak anlamlandırdıkları anlaşılmaktadır. Bu bulgu Tural ve Şahin (2013)'in üniversite öğrencilerinin öğrenciliği olumlu olarak algıladıklarını ortaya koyan araştırmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmada öğrencilerin okudukları üniversiteyi puanı yettiği için zorunlu, bilinçsiz ve ekonomik ve eve yakınlık sebebiyle tercih ettikleri bulunmuştur. Bu bulgunun Apaydın ve Kapucu (2017) tarafından yapılan araştırma bulguları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin pandemi sürecinde üniversite tercih etme nedenleri ile ilgili algılarını aile ve çevre baskısı, üniversitenin kısa sürede büyüyen ve gelişen bir üniversite olması düşüncesinin etkili olduğu düşünülebilir. Özellikle sosyo-ekonomik durumu düşük olan ailelerde yetişen bireylerin evlerine yakın olması nedeniyle okudukları bölümü tercih ettikleri söylenebilir.

Araştırmanın bulguları öğrencilerin pandemi sürecinde mutluluk düzeylerini yaşadıkları esneklik, özgürlük ve manevi doyum olarak anlamlandırdıkları anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle, öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları esneklik ve özgürlük duygusuyla öğrenciliklerini icra etmektedir. Karatzias, Power ve Swanson (2001) öğrenci memnuniyetinin öğrencilerin okulda mutlu olması, beklentilerinin karşılanması ve olumlu yaşantılara sahip olması olarak ele almaktadırlar. Bu bağlamda, öğrencilerin mutluluk düzeyi bireysel olarak beklentilerinin karşılanması olarak yorumlanabilir.

Araştırmanın bulgularından biri de algılanan yabancılaşmanın boyutlarıyla ilgilidir. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin yabancılaşmayı güçsüzlük boyutunda yaşadıklarını göstermektedir. Öğrencilerin pandemi sürecinde

yaşadıkları başarısız olma hissi ve moral düşüklüğü öğrencilerin güçsüzlük boyutunda yabancılaşma yaşadıkları anlamına gelebilir. Nitekim öğrencilerin yabancılaşmalarına yönelik yapılan araştırmaların bulguları, öğrencilerin yabancılaşmayı çoğunlukla güçsüzlük boyutunda yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Çelik ve Babaoğlu, 2017; Gedik ve Cömert, 2018). Öğrencilerin güçsüzlük boyutunda yabancılaşma yaşamalarının sebebi olarak pandemi sürecinde sosyal yaşamlarından uzaklaşarak yüz yüze iletişimden kopmaları ve aldıkları eğitimi yetersiz bulup başarısızlık hissine kapılmaları olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmada ortaya çıkan bir başka bulgu ise öğrencilerin öğrencilikle ve okulla ilgili yaşadıkları olumsuz duygulardır. Araştırma sonuçları öğrencilerin monotonlaştıklarını ve okula gitme isteklerinde azalma yaşadıklarını göstermektedir. Alan yazında araştırmanın bu bulgusunu destekleyen araştırmalar mevcuttur. Yılmaz ve Sarpkaya (2009) eğitim örgütleri ve yabancılaşma ve yönetimi ile ilgili araştırmalarında, öğrencilerin okula yabancılaşmalarında okul ortamının önemli bir değişken olduğunu ortaya koymuşlardır. Nations International Children's Emergency Fund ([UNICEF], 2020) araştırma bulguları ise pandemi sürecinde öğrencilerin okula dönüşle ilgili kaygılar yaşadığını bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Başka bir anlatımla, öğrencilerin pandemi sürecinde gerek daha önce tecrübe ettikleri okul ortamları ile ilgili sorunları gerekse pandemiden kaynaklı yaşadıkları kaygıları, öğrencilerin okula gitme isteğinde azalma ve monotonlaşma duygusuna sebep olmaktadır.

Pandemi sürecinde öğrencilerde algılanan yabancılaşmanın boyutlarına ilişkin son araştırma bulgusu, okula yabancılaşmaya yöneliktir. Öğrenciler pandemi sürecinde akademisyenler ve arkadaşları ile uzaktan iletişim kurmakta sorun yaşadıklarını; bu durumun öğrencilerin okula karşı olumsuz tutum geliştirmelerine sebep olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim Şimşek ve Akdemir (2015) öğretim elemanları ve arkadaşları ile iletişimi zayıf olan öğrencilerin okula daha fazla yabancılaştıklarını gösteren araştırmanın bulguları bu araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir. Ayrıca Ataş ve Ayık (2013) öğretim elemanlarıyla ilişki noktasında zayıf kalan öğrencilerin daha fazla yalnız kaldığını ve yabancılaşmakta olduğunu gösteren araştırma bulguları mevcut araştırmanın bulgularını desteklediği söylenebilir. Covid-19 pandemisi sürecinde öğrencilerin okul ortamından uzaklaşması derslerini uzaktan eğitimle almaları öğrencilerin çevresindeki bireylerle iletişimlerini azalttığını ve öğrencilerin okula yabancılaşmalarını artırdığının bir göstergesi olduğu ifade edilebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, öğrencilerin pandemi sürecinde yabancılaşmaya verdikleri tepkilere yöneliktir. Buna göre sorumluluktan kaçınma, tükenmişlik, yalnızlık hissi ve okula devam noktasında sorunlar öğrencilerin yabancılaşmaya verdikleri tepkiler olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgular alan yazında öğrenci yabancılaşması ile ilgili bazı araştırmalarda da ortaya konmuştur (Çelik, 2005; Unicef, 2013). Polat ve Özdemir (2018) yaptığı çalışmadan elde ettiği sonuca göre, okula yabancılaşma ve tükenmişlik arasında kuvvetli bir ilişki olduğu

göstermektedir. Ayrıca, Duru (1995), yabancılaşma yaşayan öğrencinin duygusal ve sosyal olarak iki tür yalıtım yaşadığını ve üniversite öğrencilerinin yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri arasında ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Pandemi sürecinde öğrencilerin yabancılaşmaya verdikleri tepkilerin öğrencilerin performansını etkileyeceği ve motivasyonlarını düşüreceği ve akademik başarılarına zarar vereceği düşünülebilir.

Araştırma sonuçları pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin algıları, yaşadıkları yabancılaşmanın boyutları ve yabancılaşmaya verdikleri tepkileri ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Bu sonuca dayalı olarak, pandemi sürecinde üniversite yönetimleri öğrencilerin okula yabancılaşmalarının önüne geçmek için uzaktan eğitim süreçleri ile ilgili kararlara öğrencileri katabilecekleri söylenebilir. Bu bakımdan, öğrencilerin öğretim üyeleri ve arkadaşları ile ilgili sürekli iletişimlerinin sağlanabileceği sosyal platformlar oluşturulabilir. Öte yandan, öğrencilerin pandemi sürecinde yaşadıkları yabancılaşmaya dönük eğitimler verilerek, tükenmişlik ve yalnızlık duygularının önüne geçilebilir. Ayrıca, mevcut araştırmada bazı sınırlılıklar söz konusu olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmaya katılanların sayısı nicelik bakımından sınırlıdır. Mevcut araştırma 10 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar nitel araştırmalarda katılımcı sayısı ile ilgili bir uzlaşma söz konusu olmasa da bu araştırma daha büyük katılımcı grubuyla gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Abdallah, T. (1997). Reliability and validity of Palestinian student alienation scale. *Adolescence*, 32(126), 367.
- Apaydın, Ç.ve Kapucu, M. S. (2017). Üniversiteyi tercih etme, akademik itibar ve sosyal etkinlik arasındaki ilişki: Akdeniz ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi lisans öğrencileri örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(2), 199-222.
- Ataş, Ö.ve Ayık, A. (2013). Öğretmen adaylarında okula yabancılaşma.. *Electronic Turkish Studies*, 8(8), 103-122.
- Atik S. (2016). *Akademik başarımın yordayıcıları olarak öğretmene güven, okula karşı tutum, okula yabancılaşma ve okul tükenmişliği* (Yayınlanmamış doktora tezi). Malatya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Avcı, M. (2012). Eğitimde temel bir sorun: Yabancılaşma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 23-40.
- Ayık, A. ve Akdemir, Ö. (2016). Öğretmen adaylarının okul yaşam kalitesi ve okula yabancılaşma algıları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 21(4), 429-452.
- Balcı, A. (2001). Etkili okul. *Eğitim ve Bilim*, 12(70), 21-30.
- Bayhan, V. (1997). *Üniversite gençliğinde anomi ve yabancılaşma*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Brown, M.R., Higgins, K., & Paulsen, K. (2003). Adolescent alienation: what is it and what can educators do about it? *Intervention in School and Clinic*. 39 (1), 3-9.
- Burbach, H. J., & Thompson, M. A. (1971). Alienation among college freshmen: A comparison of Puerto Rican, black, and white students. *Journal of College Student Personnel*.
- Bursalioglu, Z. (2016). *Eğitim yönetiminde teori ve uygulama* (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Celep, B. (2008). *İlköğretim öğretmenlerinin işe yabancılaşması (Kocaeli Örneği)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (Çev. Bütün, M. ve Demir, S. B.). Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Çağlar, Ç. (2012). Öğrenci yabancılaşma ölçeği'nin (ÖYÖ) geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 195-205.

- Çelik, F. (2005). Ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana*.
- Çelik, E. ve Babaoğlu, E. (2017). Üniversite öğrencilerinin yabancılaşma düzeyi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 405-427.
- Duru, E. (1995). *Üniversite öğrencilerinde yabancılaşma ve yalnızlık ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. DE Ü. SBE İzmir, 1-45.
- Elma, C. (2003). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin işe yabancılaşması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erjem, Y. (2005). Eğitimde yabancılaşma olgusu ve öğretmen: lise öğretmenleri üzerine sosyolojik bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 395-417.
- Gedik, A. ve Cömert, M. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 989-1006.
- Hascher, T., & Hadjar, A. (2018). School alienation–Theoretical approaches and educational research. *Educational Research*, 60(2), 171-188.
- Hascher, T., & Hagenauer, G. (2010). Alienation from school. *International journal of educational research*, 49(6), 220-232.
- Karatzias, A., Power, K. G., & Swanson, V. (2001). Quality of school life. Development and preliminary standardisation of an instrument based on performance indicators in Scottish secondary schools. *School Effectiveness and School Improvement*, 12(3), 265-284.
- Kırmızıgül, H.G. (2020). Covid-19 salgını ve beraberinde getirdiği eğitim süreci. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7 (5), 283-289
- Kösterelioğlu, M.A. (2011). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin iş yaşam kalitesi ile işe yabancılaşması arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış doktora tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Marshal, G.(1999), *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev : O. Akınhay, D. Kömürcü). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Mau, R. Y. (1992). The validity and devolution of a concept: Student alienation. *Adolescence*, 27(107), 731.
- Murdock, T. B. (1999). The social context of risk: Status and motivational predictors of alienation in middle school. *Journal of educational psychology*, 91(1), 62-75.
- Pala, M. F. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma sorunu :İstanbul ili Silivri ilçesi örneği*. (Doctoral dissertation, Istanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- Polat, Ş. ve Özdemir, M. (2018). Ortaokul öğrencilerindeki eğitim stresi, okul tükenmişliği ve okula yabancılaşma arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(5), 1395-1406.

- Polat, M. ve Yavaş, T. (2012). Yabancılaşma, kurumsal değerler ve duyu yönetimi denklemi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 218-224.
- Saban, A. ve Ersoy, A. (Eds.). (2017). *Eğitimde nitel araştırma desenleri*. Anı Yayıncılık.
- Sanberk, İ. (2003). *Öğrenci yabancılaşma ölçeği (Bir geçerlik ve güvenilirlik çalışması)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Seeman, M. (1959). On meaning of alienation. *American Sociological Review*, 24(1), 783-790.
- Şimşek, H., Abuzar, C., Yeğın, İ. H., Şimşek, S., ve Demir, A. (2015). Okula yabancılaşma ölçeği. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 16(1), 309-322.
- Şimşek, M. Ş., Çelik, A., Akgemci, T., Fettahlıoğlu, T. (2006). Örgütlerde yabancılaşmanın yönetimi araştırması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 569-587.
- Şimşek, H. ve Akdemir, Ö. A. (2015). Üniversite öğrencilerinde okula yabancılaşma. *Current Research in Education*, 1(1), 1-12.
- TDK, (2018). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts
- Tezcan, M. (1983). Eğitimde yabancılaşma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), 245-254.
- Tolan, B. (1981). *Çağdaş toplumun bulanımı; anomi ve yabancılaşma*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.
- Trusty, J., & Dooley-Dickey, K. (1993). Alienation from school: An exploratory analysis of elementary and middle school students' perceptions. *Journal of Research & Development in Education*, 26(4), 232-242.
- Tural, D. ve Şahin, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin kendi üniversite ve ideal üniversite algıları: Gaziantep Üniversitesi örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(2), 209-240.
- Türk, F. (2010). Lise öğrencilerinin eğitimde yabancılaşma sorunu: Ankara ili Yenimahalle ilçesi iki genel lise örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Unicef (2020). Ortaöğretimde sınıf tekrarı, okul terk sebepleri ve örgün eğitim dışında kalan çocuklar politika önerileri raporu. Erişim adresi: <http://www.meb.gov.tr/earged/unicef/S%C4%B1n%C4%B1f%20Tekrar%C4%B1,%20Okul%20Terki%20Politika%20Raporu.pdf>
- Uslu, T. (2018). *Üniversite öğrencilerinin liderlik, akademik özyeterlik ve okula yabancılaşma algıları* (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Ünsal, Y. (2018). *Eğitim örgütlerinde sergilenen hizmetkâr liderlik rollerinin öğretmenlerin örgütsel yabancılaşmasına etkisi/The influence of the servant leadership roles displayed in educational organizations on the alienation of teachers to work* (Doctoral dissertation).

- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2020). *Öğretmenlerin mesleki yabancılaşmalarına neden olan etmenlerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Yılmaz, S. ve Sarpkaya, P. (2009). Eğitim örgütlerinde yabancılaşma ve yönetimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 314-333.